

leven kan brengen. We willen er nog op wijzen dat het boek heel wat interessante illustraties bevat.

Door erg op de bronnen te focussen wordt anderzijds wel de internationale context wat uit het oog verloren. In de bibliografie (maar dat geldt helaas voor heel wat Franse studies) staat geen enkel anderstalig werk, laat staan verwijzingen naar Nederlandstalige artikelen. Over Lemires houding t.a.v. de volkstaal, het regionalisme en de regionalistische beweging, zijn rol binnen het *Comité flamand de France* enz. vernemen we helemaal niets. Dit kan zonder meer als een manco worden beschouwd van dit overigens voortreffelijke boek. Maar toegegeven: deze items vormen niet de hoofdbekommernis van Lemire's denkwereld. De "flamingant" die sommigen in het kielzog van Jean-Marie Gantois van hem wilden maken, was hij al helemaal niet. De liefde voor het grote vaderland primeerde op die voor het kleine vaderland. ■

1 VANHOVE J.-P., *L'abbé Lemire*, Marais du Livre Éditions, Hazebroek, 2013, 276 p. isbn 9782914327114

Noot

MAYEUR J.-M., *Un prêtre démocrate, l'abbé Lemire 1853-1928*, Casterman, Doornik, 1968.

en langue étrangère, *a fortiori* aucun article en néerlandais. Nous n'apprenons rien sur l'attitude de Lemire vis-à-vis de la langue vernaculaire de la Flandre française, du régionalisme et du mouvement régionaliste, sur son rôle au sein du *Comité flamand de France* etc. Ces oublis peuvent être ressentis comme un manque dans ce livre, par ailleurs excellent. Il faut avouer que ces sujets n'étaient pas au cœur des préoccupations de l'abbé Lemire. Celui-ci n'était en rien le « flamingant » que certains, à la suite de Jean-Marie Gantois, ont voulu voir en lui. L'amour qu'il portait à sa grande patrie surpassait celui qu'il éprouvait pour sa petite patrie. ■

(Traduit du néerlandais par Jean-Philippe Riby)

1 VANHOVE J.-P., *L'abbé Lemire*, Marais du Livre Éditions, Hazebroek, 2013, 276 p.

Note

MAYEUR J.-M., *Un prêtre démocrate, l'abbé Lemire 1853-1928*, Tournai, 1968 (Casterman)

Luc Verbeke: l'homme qui se donnait tout

De volle maat van Luc Verbeke entier à son idéal (1924 - 2013)

— Camiel van Woerkum

Zelden heeft één man zo lange tijd zo'n sterke stempel gedrukt op één ideaal: de oorspronkelijke taal en cultuur in Noord-Frankrijk bewaren voor het nageslacht. Frans-Vlaanderen zijn eigen kleur, identiteit en eigenwaarde teruggeven. Geen politiek ideaal, maar een puur menselijke gedrevenheid: eerherstel voor een bevolking die meer dan drie eeuwen te horen kreeg dat hun taal en cultuur minderwaardig was en laag bij de gronds. Een verwaarloosd volk in een achtergebleven regio.

Niets wees erop dat Frans-Vlaanderen zo'n beslissende rol zou spelen in het leven van Luc Verbeke (1924–2013). In 1944 afgestu- deerd als onderwijzer aan de Normaalschool in Torhout ging hij in Waregem aan de slag. Daarnaast studeerde hij in deeltijd aan het Hoger Pedagogisch Instituut in Gent. Hij werd schoolhoofd, eerst van één, daarna van twee basisscholen. Toen hij in 1985 met pensi- oen dreigde te gaan stak het bisdom daar een stokje voor door hem nog eens voor vijf jaar tot diocesaan inspecteur te benoemen. Ondertussen schreef hij ook poëzie en publi- ceerde hij in totaal negen dichtbundels.

In 1951 trouwde Luc Verbeke met Maria Bossuyt, met wie hij vier kinderen kreeg. Bij de uitvaart op 5 oktober 2013 in de overvolle kerk van Nieuwenhove, een wijk van Waregem, hoorde ik eens te meer hoeveel zijn gezin voor Luc betekende: het was zijn thuis, zijn veilige haven, met Maria als zijn steun en toever- laat. In de kerk werd ook zijn werk gememoreerd voor de Waregemse gemeenschap en het duizelde mij

231

kroniek

Rarement un seul homme a marqué d'une aussi forte empreinte un seul idéal: conserver dans le nord de la

France la langue et la culture d'origine pour la postérité, rendre à la Flandre française sa propre couleur, son identité et son amour-propre. Il ne s'agit pas d'un idéal politique, mais d'une passion purement humaine: la réhabilitation de la dignité d'une population qui pendant plus de trois siècles a dû s'entendre dire que sa langue et sa culture étaient subalternes, voire insignifiantes. Un peuple laissé à l'abandon dans une région arriérée.

Rien n'indiquait que la Flandre française jouerait un rôle aussi décisif dans la vie de Luc Verbeke. En 1944, il obtint son diplôme d'ins- tituteur à l'école normale de Torhout et débuta sa carrière à Waregem tout en poursuivant à temps partiel ses études au Hoger Pedagogisch Instituut (Institut supérieur de pédagogie) à

Luc Verbeke (1924–2013) - Foto/Photo David Samyn

een beetje. Hoe heeft Luc Verbeke het in hemelsnaam klaargespeeld om naast zijn werk, gezin, dorpsgemeenschap en dichtwerk nog zoveel tijd en energie te investeren in een vergeten en door velen als verloren beschouwd stukje Vlaanderen? Hoe kreeg hij dat voor elkaar? Waar zat zijn kracht?

Op zoek naar een antwoord ben ik gaan lezen. Niet alleen boeken over hem, maar ook zijn eigen teksten. Daarin laat hij zien wat hem het diepste raakt. In zijn gedichten zie je steeds twee polen. Enerzijds zwaarmoedigheid, pessimisme, onrust. Anderzijds hoop, liefde en geloofskracht. Nu eens ontgoocheling en tekort, dan weer droom en verwachting, zoals Pieter Jan Verstraete dat zo mooi omschreef. (*VWS cahiers* 125, pp.2-3) Deze dialectiek kleurt Verbeke's visie op zijn engagement voor Frans-Vlaanderen. Maar er is meer.

Kijken we naar het begin van zijn betrokkenheid bij dit gebied, zoals hij die zelf beschrijft in zijn boek *Vlaanderen in Frankrijk* uit 1970, dan zien we dat zijn enthousiasme niet voortkomt uit ideeën, maar uit mensen. Mensen hebben Luc Verbeke vanaf het begin in beweging gezet. Hij praat over "toeval- lige en schijnbaar onbelangrijke ontmoetingen en gebeurtenissen (...) een contact tussen een jonge aspirant dichter en André Demedts". Het is een contact dat zich als een inktvlek zal uitbreiden tot een steeds breder wordende kring geïnteresseerden. Uit de Waregemse Kunstkring ontstaan vanaf 1947 de eerste Frans-Vlaamse Cultuurdagen, vervolgens een aantal tijdschriften, waaronder *Ons Erfdeel*. André Demedts vroeg tijdens een vergadering bij hem thuis aan de jonge onderwijzer Jozef Deleu om met dit blad te beginnen. Uit al die contacten van Verbeke en Demedts komen weer nieuwe initiatieven voort: het Komitee voor Frans-Vlaanderen, het Volkstoneel voor Frans-Vlaanderen van Flor Barbry, de cultuurdagen in Ekelsbeke o.l.v. pastoor Decalf, de Frans-Vlaamse cultuurdagen in Hulst, Breda en later in Belle (Bailleul), de oprichting van werkgroepen jeugd, toerisme,

232

kroniek

Gand. Il devint directeur d'une et ensuite de deux écoles primaires, et lorsqu'il pensa prendre sa retraite en 1985, l'évêché le nomma pour cinq ans inspecteur diocésain. Entre-temps il publia également neuf recueils de poésie.

En 1951 Luc Verbeke épousa Maria Bossuyt. Ensemble ils eurent quatre enfants. Lors de son enterrement le 5 octobre 2013, on rappela dans l'église archicombles de Nieuwenhove, un quartier de Waregem, à quel point sa famille était importante : c'était son chez-soi, son havre de paix avec Maria, son refuge, son réconfort. On y évoqua aussi ses activités en faveur de la communauté de Waregem. J'en avais presque le vertige. Comment Luc Verbeke réussit-il, outre son travail, sa famille, sa communauté villageoise et l'écriture de poèmes, à investir tant de temps et d'énergie dans ce que beaucoup considèrent comme un coin perdu de la Flandre ?

Pour répondre à cette question, je me suis mis à lire. Non seulement des livres qui lui sont consacrés, mais aussi ses textes à lui dans lesquels il lève le voile sur ce qui le touche le plus. Ses poèmes tournent toujours autour de deux pôles: d'une part la mélancolie, le pessimisme, l'angoisse et d'autre part l'espérance, l'amour et la foi. Tantôt le désenchantement et le vide, tantôt le rêve, l'espoir comme le décrit si bien Pieter Jan Verstraete. (*VWS cahiers* 125, pp.2-3) Cette dialectique explique en partie la vision de Verbeke quant à son engagement pour la Flandre française. Mais il y a plus.

Lorsque nous considérons le début de son action pour cette région, telle qu'il la décrit lui-même dans son livre *Vlaanderen in Frankrijk* (La Flandre en France) de 1970, nous constatons que son enthousiasme ne procède pas des idées mais des hommes. Ce sont les hommes qui, dès le départ, ont poussé Luc Verbeke à agir. Il parle de « rencontres fortuites, d'événements apparemment sans importance (...) un contact entre un jeune aspirant poète et l'écrivain André Demedts ». Ce contact s'étendra telle une tache d'huile à un cercle toujours plus large de personnes intéressées. À commencer par le Waregemse Kunstkring (Cercle artistique de Waregem) qui donnera lieu

chronique

economie, onderwijs, heem- en familiekunde, andere cultuur- en ontmoetingsdagen, ook op economisch gebied, en later de Frans-Vlaamse Veertiendaagse in Nieuwpoort, enz. Een schier eindeloze rij namen komt voorbij, bekende en minder bekende. In al die mensen geloofde Luc Verbeke, en waar hij kon, probeerde hij ze met elkaar te verbinden. In zijn boek zien we de twee kanten van hem zoals we die kennen uit zijn gedichten. Een pessimistische schrijver die zich afvraagt of het toch niet allemaal nutteloos en vergeefs is. Maar die ook op het eind van elk hoofdstuk hoop ziet, droom en verwachting: “Het werk is van lange duur, maar wij vorderen (...). Het is nog tijd (p. 224).”

Hoop en verwachting koesterde Luc Verbeke vooral ten aanzien van het onderwijs van het Nederlands in Frans-Vlaanderen en hier komt de volbloed onderwijzer en pedagoog tevoorschijn. Misschien lag dit thema hem wel het meest na aan het hart en was hier de weg “van donker naar licht” het meest voelbaar. De situatie zoals hij die in het begin kende, zag er hopeloos uit. Vanaf de jaren '50 kwamen er door zijn inspanningen telkens persoonlijke initiatieven van de grond van enthousiaste docenten die op een school in Noord-Frankrijk probeerden een cursus op te starten. Dat ging dan iedere keer een tijdje goed, maar na een of twee jaar was het voorbij. Het Nederlands had nu eenmaal geen officiële status in het Franse universitaire en middelbare onderwijs. Des te gedurfter was het om ondanks deze marginale positie toch te starten met cursussen Nederlands. Hier en daar op een middelbare school, maar later vooral in de vorm van cursussen, gegeven door onbezoldigde docenten op diverse plaatsen in Frans-Vlaanderen. Met Luc Verbeke als grote inspirator en middelpunt. Jarenlang hebben ze dit pionierswerk verricht en waren ze het belangrijkste netwerk van buitenschoolse cursussen in Frans-Vlaanderen, zoals Francis Persyn, gewezen inspecteur voor het Nederlands in Frankrijk, terecht opmerkt. Zonder de inspanningen van het Komitee voor

233

kroniek

dès 1947 aux premières journées culturelles de la Flandre française. Paraîtront ensuite plusieurs revues dont *Ons Erfdeel*. C'est André Demedts qui, lors d'une réunion chez lui, demanda à un jeune instituteur, Jozef Deleu, de lancer la revue. Les divers contacts de Verbeke et de Demedts donnent lieu à de nouvelles initiatives: le Comité de la Flandre française, le Théâtre populaire de la Flandre française de Flor Barbry, les journées culturelles d'Esquelbecq sous la direction du père Decalf, les journées culturelles de la Flandre française de Hulst, Breda et plus tard de Bailleul, la fondation des groupes de travail sur la jeunesse, le tourisme, l'économie, l'enseignement, la généalogie et le patrimoine, d'autres journées culturelles et de rencontres, aussi dans le domaine économique, plus tard la quinzaine franco-flamande à Nieuport, etc. Tous des gens en qui Luc Verbeke avait confiance et qu'il essayait de rapprocher. Dans son livre, il nous laisse entrevoir deux visages tels que nous les rencontrons dans sa poésie. Un écrivain pessimiste qui se demande si tout cela n'a pas été vain et inutile, mais qui à la fin de chaque chapitre voit la lumière de l'espérance, le rêve et l'avenir : « C'est un travail de longue haleine, mais nous progressons (...) Il est encore temps. » (p. 224).

Ses attentes, ses espoirs, Luc Verbeke désirait avant tout les réaliser dans le domaine de l'enseignement du néerlandais en Flandre française : rien d'étonnant pour un authentique instituteur et pédagogue. C'était sans doute le thème qu'il chérissait le plus et pour lequel le passage de « l'ombre à la lumière » fut le plus perceptible. La situation telle qu'il l'avait connue au début lui parut désespérée. Dès les années cinquante, grâce à ses efforts, de plus en plus d'initiatives personnelles virent le jour. Des enseignants enthousiastes essayaient de créer des cours de néerlandais dans l'une ou l'autre école de la Flandre française. Pendant un an ou deux ils connurent à chaque fois un certain succès, mais il fut de courte durée. En France, le néerlandais n'avait aucun statut officiel dans l'enseignement secondaire ou universitaire. C'était d'autant plus audacieux, dans une situation aussi marginale, de démarrer des cours de

chronique

Frans-Vlaanderen, waarvan hij gedurende een halve eeuw secretaris was, en van 1997 tot 2002 voorzitter, was het waarschijnlijk nooit gekomen tot een officiële erkenning van het Nederlands als vreemde taal. Nu wordt het Nederlands aan verschillende universiteiten in Frankrijk onderwezen en krijgen leerlingen van diverse lagere en middelbare scholen in Noord-Frankrijk Nederlandse les. Nu is er het Huis van het Nederlands/ Maison du Néerlandais in Belle, dat de buitenschoolse cursussen van het Komitee voor Frans-Vlaanderen overgenomen heeft. En al die jaren is de jaarlijkse Taalprijsvraag, uitgeschreven door het KfV, de barometer voor dit veelvormige onderwijs van het Nederlands in Frankrijk. Het aantal deelnemers steeg van jaar tot jaar en het waren er doorgaans gemiddeld meer dan 100. Om te berichten over de activiteiten van het KfV, en over wat er omging voor en in Frans-Vlaanderen richtte Verbeke in 1973 het tijdschrift *KfV-Mededelingen* op en hij was er tot 1997 de hoofdredacteur van. Toch zou Luc Verbeke ook hier een realist blijven. Hij herhaalde keer op keer dat de overheden in Frankrijk, Belgisch-Vlaanderen en Nederland hun best moeten blijven doen om het Nederlands op de onderwijsagenda te houden. Alleen zo leert de jeugd zowel de eigen, als andermans cultuur te waarderen in een verdraagzaam Europa. Waakzaamheid blijft hier geboden. Steeds meer voel ik dat de binnenkant van Luc Verbeke een diepte was van licht en donker die aan de oppervlakte kwam in zijn rotsvaste wil om mensen te verzamelen rondom een ideaal: het herstel van de Vlaamse cultuur, lees: de menselijke waardigheid zoals die tot uiting komt in de Vlaamse cultuur, in Noord-Frankrijk. Vandaar zijn onvermoeibare drang om contacten te leggen, oplossingen te bedenken, ruzies bij te leggen, mensen vanuit een heel verschillende individualiteit of ideologie toch met elkaar te verbinden. Dit deed hij met een onstuitbare mensenliefde die vanuit zijn diepere religieuze grond tevoorschijn kwam. Iedereen die met Luc Verbeke praatte voelde dat.

234

kroniek

néerlandais ici et là dans une école secondaire et, plus tard, surtout sous forme de cours donnés par des enseignants bénévoles à divers endroits de la Flandre française avec Luc Verbeke comme organisateur et inspirateur. Pendant de longues années, ils ont accompli un travail de pionniers qui faisait d'eux, selon Francis Persyn, ancien inspecteur pour le néerlandais en France, les acteurs du réseau le plus important de cours extrascolaires en Flandre française. Sans les efforts du « Komitee voor Frans-Vlaanderen » (Comité pour la Flandre française) dont Luc Verbeke fut le secrétaire un demi-siècle durant, puis le président de 1997 à 2002, le néerlandais n'aurait jamais été reconnu officiellement en tant que langue étrangère. Aujourd'hui, le néerlandais est enseigné dans plusieurs universités en France et dans un certain nombre d'écoles, de collèges et de lycées du Nord. La Maison du néerlandais/ Huis van het Nederlands à Bailleul a repris quant à elle les cours autrefois dispensés par le Komitee voor Frans-Vlaanderen. Durant toutes ces années, le Concours de langue néerlandaise (Taalprijsvraag) organisé par le KfV a fonctionné comme un baromètre de cet enseignement du néerlandais dans le nord de la France. Le nombre de participants augmentait d'année en année jusqu'à atteindre en moyenne une centaine. Pour rendre compte des activités du KfV et de ce qui se passe en Flandre française, Verbeke créa en 1973 la revue *KfV-Mededelingen* dont il est resté le rédacteur en chef jusqu'en 1997. Mais là encore Luc Verbeke restait réaliste. Il répétait sans cesse que les pouvoirs publics de la France, de la Belgique, de la Flandre et des Pays-Bas devaient s'efforcer de développer l'enseignement du néerlandais. Ce n'est qu'à ce prix que la jeunesse peut apprendre à estimer la culture des autres et la sienne, dans une Europe tolérante. En la matière, la vigilance reste de rigueur.

Je découvre de plus en plus que la face cachée de Luc Verbeke, faite d'ombre et de lumière, nourrissait sa volonté inébranlable de réunir des gens autour d'un idéal : rétablir la culture flamande, c'est-à-dire la dignité humaine telle qu'elle se manifeste dans la culture flamande dans le nord de la France. De là son désir

chronique

Hij had vertrouwen, warmte, begrip, hij geloofde in de persoon die voor hem stond. Hij stond volgens mij het liefste op de foto omringd door zijn medewerkers, vrienden of familie. Daar lag zijn hoop, zijn vertrouwen.

Zo was, en is Luc Verbeke voor mij: een edel mens, soms wanhopig, ontgoocheld, onmachtig, maar vaker hopen, verwachting, verbindend, gelovend in de humaniserende kracht van de eigen taal en cultuur, ook in de grensgebieden.

Toen de journalist en KfV-medewerker André Lammertyn in 1981 de André Demedtsprijs kreeg, schreef Luc Verbeke een ode aan de gelauwerde, maar in feite portretteerde hij zichzelf in de volgende woorden:

“Geen grootspraak vriend,
en geen gezwam.
Alleen maar elke dag opnieuw
de kleine daad
uit liefde voor het kleine volk
dat in verdrukking kwam.
Het bracht je geld noch goed,
noch eigenbaat.
Je vroeg geen loon,
geen dankbaarheid.
Je zocht geen eer, geen roem.
Je gaf alleen de volle maat (...)”.

Zo was Luc Verbeke. Moge hij ons inspireren zijn passie aan nieuwe generaties door te geven. ■

Literatuur / Littérature

- Luc Verbeke, *Vlaanderen in Frankrijk. Taalstrijd en Vlaamse Beweging in Frans- of Zuid-Vlaanderen*, Davidsfonds, Leuven/Standaard uitgeverij, Antwerpen, 1970, 245 p.
- Luc Verbeke, *De Nederlanden in Frankrijk en het Komitee voor Frans-Vlaanderen*, Waregem, 1978, 32 p.
- Dirk Verbeke (red.), *Een halve eeuw werking voor en in Frans-Vlaanderen. Komitee voor Frans-Vlaanderen (KfV). Jubileumboek 1947-1997*, Waregem, 1997, 337 p.
- Daarnaast publiceerde Luc Verbeke negen poëziebundels. / De plus, Luc Verbeke a publié neuf recueils de poèmes.

inlassable de créer des contacts, de chercher des solutions, d'aplanir des disputes et de réunir malgré tout des hommes de personnalité ou d'idéologie totalement différentes. Ce qu'il faisait avec une irrésistible philanthropie, issue de ses profondes convictions religieuses. Tous ceux qui s'entretenaient avec Luc Verbeke s'en apercevaient. Il était mû par la confiance, la chaleur humaine, la compréhension. Il croyait en la personne qu'il avait devant lui. Sur les photos, il aimait s'entourer de ses collaborateurs, de ses amis, de sa famille. C'est en eux qu'il puisait sa confiance et son espoir.

C'est ainsi qu'était et qu'est toujours Luc Verbeke pour moi : une âme noble, un homme parfois désespéré, déçu, impuissant, mais plus souvent confiant, espérant, croyant en la force « humanisante » de sa propre langue et culture, même dans les régions frontalières.

Lorsque le journaliste et collaborateur de la revue du KfV, André Lammertyn, reçut en 1981 le prix André Demedts, Luc Verbeke rédigea une ode au lauréat, mais, ce faisant, il faisait un portrait de lui-même:

“Geen grootspraak vriend,
en geen gezwam.
Alleen maar elke dag opnieuw
de kleine daad
uit liefde voor het kleine volk
dat in verdrukking kwam.
Het bracht je geld noch goed,
noch eigenbaat.
Je vroeg geen loon, geen dankbaarheid.
Je zocht geen eer, geen roem.
Je gaf alleen de volle maat (...)”

« *Ami, ni grandiloquence ni rabâchage
Mais tous les jours rien qu'un geste
D'amour pour les petites gens opprimées
Qui ne te rapportait ni bien ni profit
Tu n'attendais ni gages ni gratitude
Tu ne cherchais ni honneur, ni notoriété
Mais tu te donnais toujours tout entier (...)* »

Ainsi était Luc Verbeke. Puisse-t-il nous insuffler sa passion afin de la transmettre aux générations nouvelles. ■

(Traduit du néerlandais par Nathalie Callens)